

УДК 373.5.091

Андрій Цина

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗА ТЕХНОЛОГІЧНИМ НАПРЯМОМ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Метою статті є розкриття моделей організації навчальної діяльності учнів за технологічним напрямом профільного навчання. Аналізуються особливості здійснення профільного навчання в межах одного загальноосвітнього навчального закладу та учнівських груп з різних загальноосвітніх навчальних закладів освітнього округу, які забезпечують освітню діяльність кожного учня на певному рівні засвоєння навчального матеріалу. Обґрунтовується необхідність взаємодії освітніх закладів різних рівнів і галузей підпорядкування, створення єдиного освітнього простору у вигляді освітніх округів, розробки Положення про дистанційну освіту, які повинні регламентувати роботу суб'єктів освітнього округу

Ключові слова: профільне навчання, технологічна освіта, моделі впровадження профільного навчання.

Целью статьи является раскрытие моделей организации учебной деятельности учащихся по технологическому направлению профильного обучения. Анализируются особенности осуществления профильного обучения в рамках одного общеобразовательного учебного заведения и ученических групп из разных общеобразовательных учебных заведений образовательного округа, которые обеспечивают образовательную деятельность каждого учащегося на определённом уровне усвоения учебного материала. Обосновывается необходимость взаимодействия образовательных учреждений различных уровней и отраслей подчинения, создание единого образовательного пространства в виде образовательных округов, разработки Положения о дистанционном образовании, которые должны регламентировать работу субъектов образовательного округа.

Ключевые слова: профильное обучение, технологическое образование, модели внедрения профильного обучения.

The purpose of this article is to reveal the patterns of organization of learning activities of students in the relevant technological field of study. Analyzes the characteristics of the implementation of profile training within the same educational institutions and student groups from different secondary schools of school districts that provide educational activities for every student at a certain level of assimilation of educational material. The organization of educational activity of students in the engineering field, specialized education is considered in two models: unotron and external forms of organization. To

internal school models related dynamic profile groups within classes, specialized classes, My Class specialized group and individual specialized instruction. External models of organization of profile training can be implemented in interschool industrial practice combines, professional and technical schools, supporting schools (resource centers), in terms of distance learning. The necessity of interaction between educational institutions of different levels and sectors of subordination, creation of a unified educational space in the form of educational districts, development of Regulations on distance education, which should regulate the work of educational district.

Key words: *profile educating, technological education, models of introduction of profile studying.*

Упровадження сучасних моделей організації технологічної освіти в умовах профільного навчання старшокласників створюватиме сприятливі можливості для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, для формування у них орієнтації на певний вид майбутньої професійної діяльності. Оновлена організація технологічної освіти в умовах профільної школи значно розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії, найповніше реалізуючи принцип особистісно орієнтованого навчання.

Профільне навчання має реалізувати персоналізовану концепцію Школи Майбутнього, представлена на конференції в Будапешті 70 учнями середніх шкіл із 12 європейських країн (організована Британською Радою за підтримки компанії Microsoft): учні повинні мати можливість обирати предмети і модифікувати навчальні програми з огляду на власні здібності, вподобання та плани на майбутнє [1; 3].

Кардинальні зміни в напрямку євроінтеграції освіти, її стандартизація, підвищення масовості і доступності, гуманізація та інтеграція, полікультурність, а також усеохоплююча інформатизація суспільства, що відбуваються останніми роками, потребують перегляду, переосмислення й оновлення змістової та процесуальної бази профільного навчання старшокласників. Щоправда, педагоги-науковці і освітяни провели значну роботу з оновлення навчальних планів, навчальних програм, упровадження сучасних форм організації профільного навчання, маємо ряд педагогічних досліджень актуальних проблем шкільної профільної освіти. Проте, мабуть, педагогічною наукою недостатньо переконливо і аргументовано для органів управління освітою розкриті пріоритетні шляхи профільного навчання учнівської молоді в загальноосвітніх навчальних закладах.

У сучасних дослідженнях проблем становлення і розвитку профільної освіти можна виділити такі напрями: упровадження принципів профільного навчання (М. Гузік, Г. Селевко, Д. Шулікін та ін.); визначення змісту та методики профільної підготовки старшокласників у освітніх

галузях (С. Дятленко, Л. Шестаківський, Н. Шиян та ін.).

Дослідження нових підходів до сучасного профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, осмислення даної проблеми, пошук нових моделей побудови профільного навчання потребують глибокого системного аналізу, принципової оцінки кожної з них і всієї системи в цілому.

Метою статті є розкриття моделей організації навчальної діяльності учнів за технологічним напрямом профільного навчання. Розглянемо особливості організації профільного технологічного навчання старшокласників (Рис. 1).

Організація навчальної діяльності учнів за технологічним напрямом профільного навчання може бути запроваджена за двома моделями:

– внутрішньошкільна форма організації передбачає здійснення профільного навчання в межах одного загальноосвітнього навчального закладу, який забезпечує освітню діяльність кожного учня на певному рівні засвоєння навчального матеріалу;

– зовнішня форма організації профільного навчання забезпечується створенням (на підставі прояву учнями інтересів, нахилів, здібностей і професійних намірів) у спеціальних освітніх закладах-ресурсних центрах відносно стабільних учнівських груп з різних загальноосвітніх навчальних закладів освітнього округу.

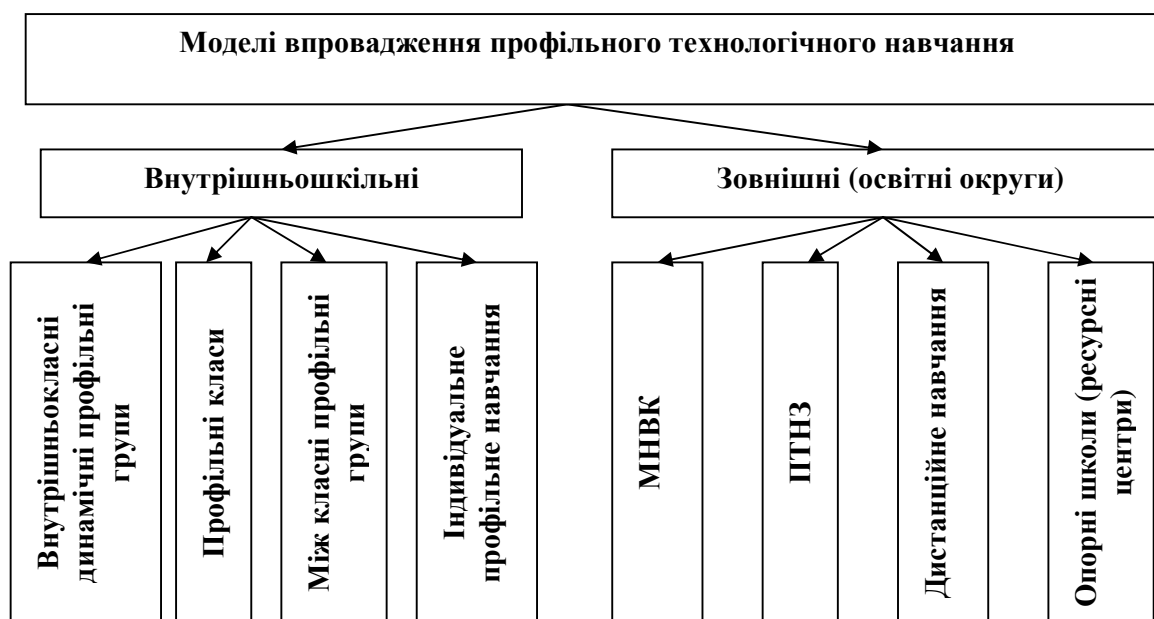

Рис. 1. Особливості організації профільного навчання.

Серед можливих внутрішньошкільних моделей впровадження профільного навчання найбільш доступною для масової школи сьогодні є модель організації профільного технологічного навчання старшокласників, за якої здійснюється реалізація типових навчальних планів універсального профілю, коли створюються динамічні профільні групи в середині класів

на підставі застосування диференціації за рівнем навчальних досягнень учнів, оскільки ці рівні певним чином визначені змістом шкільних програм: початковий, середній, достатній і високий [5]. При цьому з критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів, що зазначені у змісті навчальних програм, необхідно вилучити ознаки негативу у сформованості знань і вмінь учнів. Перебування учня у положенні того, що не справився належним чином із навчальними завданнями породжує, як слушно вказує В. Фірсов (засновник моделі рівневої диференціації навчання на основі обов'язкових результатів), комплекс неповноцінності школяра по відношенню до навчання, виключає позитивну мотивацію до успішного навчання, викликає негативне ставлення до предмету, відмову від навчання [4, с. 322]. Натомість необхідно наповнити критерії оцінювання навчальних досягнень учнів конкретними позитивними показниками правильності і повноти знань і вмінь учнів, якості виконання навчальних завдань, рівня самостійності, організації праці і сформованості трудових умінь при їх виконанні, дотримання норм часу.

Ще одним чинником згубного впливу на мотивацію навчання учнів є недостатнє розуміння навчального матеріалу. Протистояти цьому можна, доступно пояснюючи один і той самий матеріал на різному рівні складності для різних груп учнів, відповідно до рівня їх індивідуальних можливостей сприйняття, розуміння і застосування вивченого. При цьому вчителю необхідно спиратися на інформацію, яку учні вже достатньо засвоїли. Можливим рішенням тут може стати диференціація (спрощення, ускладнення завдань), щоб вони відповідали не бажаному, а справжньому теперішньому рівню підготовленості учнів. Використання навчальних програм однакових за змістом, але різних за рівнем складності навчального матеріалу забезпечує диференційований підхід до кожної дитини, сприяє поліпшенню якості профільного навчання.

Відповідно до рівнів навчальних досягнень кожної з профільних груп учнів внутрішньопредметна диференціація передбачає диференційовані навчальні програми шкільних дисциплін чотирьох рівнів складності [2]: А – програма високого рівня, В – програма достатнього рівня, С – програма середнього рівня і D – програма початкового рівня складності. Диференційовані програми передбачають досягнення певних рівнів оволодіння учнями навчальним матеріалом за визначеними критеріями оцінювання навчальних досягнень школярів. Уведення різнорівневих диференційованих програм різного ступеня складності передбачає застосування двох стандартів: для навчання учнів зацікавлених у майбутньому профільному навчанні за технологічним напрямом і стандарту базової обов'язкової загальноосвітньої підготовки (рівень, якого повинен досягти кожен). Опанування всіма учнями одного класу мінімумом загальноосвітньої підготовки на рівні мінімальних державних обов'язкових вимог освітніх стандартів і забезпечення можливості надання

уваги напрямам, які відповідають нахилам, здібностям і майбутнім життєвим планам щодо профільної підготовки у старшій школі окремих учнів обґрунтовується в сучасній теорії та практиці профільного навчання як м'яка диференціація, що є основою моделювання профільного навчання базовим загальноосвітнім предметам (інваріантний компонент навчального плану школи) [6].

Наступність між програмами А, В, С, D визначається рівнями і критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів. Завдання програми D визначаються як базовий стандарт загальноосвітньої підготовки, якого повинен досягти кожен учень і який повинен бути реально виконуваним. Завдання цієї програми повинен вміти виконувати кожен учень, перш ніж перейти до опрацювання наступної за складністю програми. Програми А, В, С забезпечують рівні профільного навчання, які перевищують рівень мінімально обов'язкового стандарту. Наповнений додатковими варіантами навчальної діяльності змістовий простір цих програм – це зона найближчого розвитку (Л. Виготський) учнів, навчання яких здійснюється на індивідуальному максимально доступному рівні складності, що реалізує розвиваючу функцію учіння (Л. Занков).

В умовах сучасної фінансової кризи найбільш прийнятною є саме профілізація вивчення шкільних дисциплін за рівнями складності, оскільки вона не вимагає створення нових організаційних, кадрових структур, суттєвих матеріальних витрат для облаштування нової навчальної бази, а лише потребує перебудови методичної роботи вчителів для розширення навчально-методичного різномірного забезпечення навчального процесу і ефективного використання наявної бази загальноосвітніх навчальних закладів.

Профільні класи в загальноосвітніх навчальних закладах передбачають профільну підготовку учнів у класах певного напрямку спеціалізації. Такі класи створюються в школах з 3-ма і більше паралельними класами, що робить можливим реалізацію декількох профілів навчання (селективне профільне навчання) та поглиблення і розширення вибраного профілю в межах часу, відведеного на оволодіння предметами шкільного компоненту (елективне профільне навчання). При такій формі організації в школі можуть бути непрофільні класи або класи універсального профілю, для яких МОН України розроблені типові навчальні плани.

Міжкласні профільні групи у багатопрофільних загальноосвітніх навчальних закладах забезпечують профільну підготовку груп учнів, сформованих на базі декількох класів. Маючи у своєму складі 2–3 паралельні класи, школа створює для профільного навчання динамічні профільні групи. При вивченні непрофільних предметів учні відвідують уроки у складі свого класу, а на уроки профільного навчання з учнів усіх класів комплектуються групи змінного складу.

Для невеликих шкіл, що мають по одному класу-комплекту (відсутні паралельні класи) профільне навчання може здійснюватися в тимчасових змішаних різновікових групах, що складаються з учнів 10–11 класів. Розклад профільних уроків школи передбачає одночасне навчання учнів усіх класів і на цих уроках кожен учень відвідує обрану ним профільну групу.

Індивідуальне профільне навчання здійснюється за індивідуальними навчальними планами і програмами з метою задоволення індивідуальних запитів обдарованих учнів.

Якщо в районі знаходяться невеликі школи з малою наповнюваністю класів, відсутністю паралельних класів, то школа може забезпечувати лише базову освіту, а профільне навчання здійснюється ззовні, за межами школи в освітньому окрузі району, який може функціонувати на основі міжшкільного навчально-виробничого комбінату (МНВК), професійно-технічного навчального закладу (ПТНЗ), дистанційного навчання або на базі однієї з опорних шкіл району, як ресурсного центру.

Під час навчання за обраним профілем в умовах МНВК учень обов'язково ознайомлюється не просто з поглибленими варіантами навчальних предметів, а з майбутніми професіями, до яких відкривається шлях після закінчення школи. Соціологічне опитування учнів, які здійснили профільне навчання і отримали робітничу кваліфікацію на базі МНВК показує, що 58 % цієї категорії учнів планують будувати професійну кар'єру за обраним напрямом. 42 %, випробувавши власні сили, остаточно визначають власну непридатність до навчання в початково обраній сфері [3, с. 5]. Разом з тим ці учні більш ґрунтовно вивчили спектр власних професійних інтересів, нахилів і зорієнтовуються на інші спеціальності. Отже, 42 % учнів МНВК захищає від помилкового вибору, а 58 % переконує у правильному професійному виборі. Випробування себе у професійній діяльності і можливість зміни обраного профілю оберігає учня від психологічних травм, заощаджує матеріальні і фізичні витрати сім'ї молодої людини.

Наступною потенційною моделлю впровадження профільного навчання старшокласників може стати використання матеріально-технічних і кадрових можливостей професійно-технічної освіти. Разом з тим практична реалізація цієї моделі навряд чи сьогодні спрацьовуватиме внаслідок неузгодженості нормативно-правової бази, яка регулює діяльність старшої профільної школи і професійно-технічної освіти.

В умовах значної віддаленості між населеними пунктами і в ситуаціях, коли є відсутньою можливість відвідувати школу дітьми з особливими потребами або у випадках подібних до вимушеної перерви у відвідуванні учнями навчальних закладів у зв'язку з майже щорічними епідеміями грипу актуальним стає запровадження індивідуального профільного навчання в режимі дистанційного навчання з використанням

інформаційно-комунікативних технологій. Профільне навчання за таких умов здійснюється вчителем, який знаходиться в школі-дистанційному центрі і проводить підготовку навчального матеріалу для школярів, організує їх навчання в дистанційному режимі.

Періодично повинні організовуватися очні сесії, які можуть носити настановчий, лабораторно-практичний і заліковий характер. Перевагою індивідуального дистанційного профільного навчання є можливість учня отримати поглиблений рівень підготовки з потрібної для учня галузі знань, виходячи за межі профілів, які може реально запропонувати конкретна школа. Умовою застосування цієї форми організації профільного навчання є наявність у школи можливості виходу в Інтернет. За відсутності у школи можливості виходу в Інтернет доступною стане форма дистанційного навчання за «кейс»-технологією, коли учням видається для навчання пакет, що містить навчальну літературу, програмно-методичне забезпечення, довідники, компакт-диски з електронними підручниками

Опорні школи або ресурсні центри, як організаційні моделі профільного навчання, потребують суттєвого поліпшення матеріальної бази для їх колективного використання, забезпечення найсучаснішим обладнанням для вивчення профільних предметів, шкільним автобусом, засобами дистанційної освіти, а також потенційно загрожують скороченням педагогічним працівникам тих шкіл, профільне навчання з яких буде передано до опорної школи.

Розглянуті сучасні моделі впровадження профільного навчання старшокласників передбачають, на відміну від «елітних» гімназій та ліцеїв, поєднання масовості освіти з навчанням кожної дитини відповідно до її індивідуальних особливостей, здібностей і інтересів. Водночас нормативно-правові труднощі в практиці впровадження профільного навчання, необхідність взаємодії освітніх закладів різних рівнів і галузей підпорядкування, свідчить про необхідність створення єдиного освітнього простору у вигляді освітніх округів, розробки Положення про дистанційну освіту. Ці документи повинні регламентувати роботу суб'єктів освітнього округу: визначити механізм взаємодії мережі різних навчальних закладів; розкрити структуру управління освітнім округом; обґрунтувати механізм створення міжшкільних робочих навчальних планів; узгоджувати процедуру оцінювання навчальних досягнень учнів; забезпечувати медично-психологічний і профорієнтаційний супровід кожного учня; визначити особливі функції класних керівників; узгоджувати режим роботи освітніх закладів і ін. [7, с. 3].

Перспективні подальші розвідки щодо створення освітніх округів сприятимуть задоволенню європейських вимог до професійно-технічної і вищої освіти стосовно об'єднання сучасних часто малокомплектних, вузькопрофільних, без достатніх наукових і педагогічних шкіл навчальних закладів у потужні регіональні ресурсні центри, які матимуть своїми

структурними підрозділами заклади різних рівнів акредитації, що забезпечуватимуть неперервність і ступневість освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриневич Т. Нове покоління прагне нової школи / Т. Гриневич, Л. Федосєєва // Освіта України. – 7 серпня 2009. – № 57–58. – С. 3.
2. Гузик Н. П. Обучение органической химии / Н. П. Гузик. – М. : Просвещение, 1988. – 223 с.
3. Дятленко С. Міжшкільний навчально-виробничий комбінат – центр підготовки до життя / С. Дятленко, Л. Шестаківський // Освіта України. – 14 серпня 2009. – № 59–60. – С. 5.
4. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : В 2 т. Т. 1. / Г. К. Селевко – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с. – (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
5. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: Трудове навчання 5–9 класи. – К. : Перун, 2010. – 120 с.
6. Шиян Н. І. Профільне навчання у школах сільської місцевості : теорія і практика / Н. І. Шиян. – Полтава : АСМІ, 2004. – 442 с.
7. Шулікін Д. Масова профільна школа стає реальністю / Дмитро Шулікін // Освіта України. – 28 серпня 2009. – № 63–64. – С. 1–3.